

MOKRIŠČA: BOGATA TURISTIČNA IZKUŠNJA

2. februar SVETOVNI
DAN MOKRIŠČ

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

MOKRIŠČA

bogata
turistična
izkušnja

2. februar, svetovni dan mokrišč

Mokrišče je pojem, ki označuje različna življenjska okolja, a skupno jim je, da so bolj ali manj povezana z vodo. Mednje spadajo območja tekočih in stoječih voda na kopnem in v obalnem morju, s slano ali sladko vodo, na površju ali pod zemljo, so občasna ali stalna, naravnega ali umetnega nastanka. So zibelka biotske raznovrstnosti, opravljajo pa še številne druge funkcije, ki so

pomembne za delovanje ekosistemov in za dobro ljudi. Kadar govorimo o »ekosistemskih storitvah«, mislimo na mokrišča kot rezervoarje za oskrbo s pitno vodo, ponujajo nam številne naravne vire, preprečujejo poplave in milije podnebne skrajnosti, prečiščujejo odpadne vode ali delujejo kot filter za odcedne vode, so pa tudi priljubljena območja rekreacije in sprostitve.

Mokrišča in njihov živelj so posebno doživetje turistov povsod po svetu in bogata turistična izkušnja. Sodobnemu popotniku lahko marsikaj ponudijo in mnoga mednarodno pomembna mokrišča so hkrati svetovno znani turistični cilji. Med njimi lahko omenimo Port Launay na Sejšelih, dom morskih želv in kitov grbavcev ter območje razraščanih podvodnih koral v brazilskem

parku Abrolos ali izlet na mokrišče Tso Moriri na višini 4600 metrov v Indiji in v narodni park Kakadu v Avstraliji z najlepšimi primerki staroselske umetnosti sploh. Pri nas pa mednje prištevamo podzemni tok reke Reke in njen kanjon v Škocjanskih jamah, mistično presihajoče Cerkniško jezero in svojevrstno območje součinkovanja človeka in narave – Sečoveljske soline.

© Krajski park Sečoveljske soline

Regija	Št. RO* za 'turizem'	Obseg v ha	Vsa območja	% turističnih območij
Afrika	92	31.390.974	311	30
Azija	74	4.654.358	255	29
Evropa	347	7.840.270	938	37
Neotropi	65	13.944.268	159	41
S. Amerika	81	4.868.158	187	43
Oceanija	21	3.219.686	77	27
	680	65.917.714	1927	35

* Število RO - Število ramsarskih območij
Podatki za druga mokrišča niso zbrani.

Kaj vemo o turizmu na ramsarskih mokriščih?

Vemo, da ima na svetovni ravni vsaj 35% ramsarskih območij neko turistično ponudbo, medtem ko podatki na drugih mokriščih po državah niso zbrani. Turizem in rekreacija sta samo dve od ekosistemskih storitev na mokriščih. Zagotavljanje trajnostnega turizma na njih in v okolici prispeva k njihovi vitalnosti, omogoča pa tudi rabo drugih storitev.

Drugi februar je svetovni dan mokrišč

Na ta dan leta 1971 je v iranskem mestu Ramsar 18 držav podpisalo Konvencijo o mokriščih. Danes se 160 njenih pogodbenic – med njimi tudi Slovenija, ki je k njej pristopila leta 1992 – zavezuje, da bodo mokrišča na svojem ozemlju ohranjale in zavarovale ter jih upravljale trajnostno. S trajnostno rabo naravnih virov in preudarnim prostorskim načrtovanjem lahko zagotovimo obstoj mokrišč in njihovih funkcij.

Ramsarska konvencija in turizem v letu 2012

Leta 2010 je Sekretariat Ramsarske konvencije sklenil Memorandum o sodelovanju s Svetovno turistično organizacijo (UNWTO) kot specializirano agencijo Združenih narodov in vodilno mednarodno organizacijo na tem področju. Letos julija bo v Bukarešti 11. zasedanje pogodbenic te konvencije (COP11), katerega glavna tema je tokrat »Mokrišča, turizem in rekreacija«. Na njem bodo prvič neposredno obravnavale turizem in mokrišča ter sprejele resolucijo, ki jim bo pri doseganju trajnostnega turizma na teh območjih pomagala narediti korak naprej na državni in lokalni ravni.

Obstajajo smernice za načrtovanje in upravljanje turizma in biotske raznovrstnosti (Konvencija o biološki raznovrstnosti) ter razvoj turizma na zavarovanih območjih (IUCN WCPA) ali območjih svetovne dediščine (Konvencija o svetovni kulturni in naravni dediščini). Knjižica o turizmu na ramsarskih območjih in okoli njih, ki bo izšla na konferenci pogodbenic, pa povzema vrsto študij o turizmu na teh območjih, različne tipe mokrišč in različne turistične tokove.

Trajnostni turizem

Konvencija vsebuje veliko poročil in projektov o trajnostnem in o ekološkem turizmu. V osnutku resolucije za COP11 sta povzeti opredelitvi Svetovne turistične organizacije. Trajnosten turizem je praktično izvajanje načel trajnostnega razvoja, sprejetih na svetovnem vrhu v Rio de Janeiru leta 1992, pri čemer turizem zagotavlja, da:

- varuje okolje in pomaga pri ohranjanju biotske raznovrstnosti,
- spoštuje lokalne skupnosti, njihovo kulturno dediščino in vrednote ter
- vsem deležnikom omogoča pravično porazdeljene družbenoekonomske koristi, vključno s stabilno zaposlenostjo in priložnostmi za ustvarjanje prihodka ter socialnimi storitvami za lokalne skupnosti, prispeva pa tudi k zmanjšanju revščine.

Turizem v številkah

Leta 2010 je bilo mednarodnih turistov 940 milijonov in po napovedih bo to število do 2020 naraslo na približno 1,6 milijarde. Slovenija je imela v letu 2010 tri milijone tujih turistov z rastjo 2,5 %, kar je primerljivo s turističnimi gibanji v sredozemskem delu Evrope. V svetovnem merilu turistične gospodarske dejavnosti predstavljajo približno 5 % BDP in ustvarijo kakih 6 do 7 % delovnih mest. Pri tem prispevajo mokrišča približno 925 milijonov USD na leto. Če temu dodamo domači turizem in rekreativne izlete, vidimo, da so mokrišča tudi pomemben element turističnega in gospodarskega razvoja.

Ekološki turizem je po opredelitvi Svetovne turistične organizacije posebna vrsta trajnostnega turizma s temi značilnostmi:

- Zajema vse oblike turizma, izhajajoče iz narave, pri čemer je glavno zanimanje turistov opazovanje in spoštovanje narave ter tradicionalnih kultur, ki zaznamuje neko naravno območje.
- Vključuje izobraževanje ter razlaganje narave in kulturne dediščine.
- Običajno, vendar ne izključno, ga za majhne skupine ljudi prirejajo posebne turistične agencije. Partnerski ponudniki storitev na ciljnih turističnih krajih so običajno majhna podjetja v lokalni lasti.
- Ima zanemarljive škodljive učinke na naravno in družbeno-kulturno okolje.
- Pomaga vzdrževati naravna območja, ki so »ekoturistične zanimivosti«, z:
  - ustvarjanjem gospodarskih koristi za lokalne skupnosti, organizacije in upravljavce naravnih območij, ki skrbijo za njihovo ohranitev;
  - omogočanjem alternativnega zaposlovanja in priložnosti za ustvarjanje prihodka lokalnim skupnostim;
  - rastjo zavesti za ohranjanje naravnih in kulturnih vrednot pri lokalnih prebivalcih in pri turistih.

Vir: Svetovna turistična organizacija (2001), The British Ecotourism Market, Special Report (Britanski ekoturistični trg, posebno poročilo, 19 str.).

Turizem in mokrišča, prednosti in slabosti

Prednosti turizma

Turizem, ki je na območjih mokrišč dobro organiziran, lahko prinese znatne gospodarske in okoljske koristi, bodisi na kraju samem bodisi na regionalni in državni ravni. V Namibiji na primer so izračunali, da je turizem v letu 2007 prispeval 14,2 % BDP (vključno z neposrednimi in posrednimi prispevki), in ugotovili, da so turistične dejavnosti, ki temeljijo na naravi, poglavitni razlog prihoda turistov v državo. Od šestih namibijskih narodnih parkov ramsarsko območje Etoša Pans na leto privabi 200 000 obiskovalcev, kar je daleč največ od vseh drugih parkov v državi.

Tudi mokrišče samo je lahko deležno neposrednih koristi, ko se prihodek iz turizma (vstopnine, lokalni izdelki itd.) uporabi neposredno za ukrepe ohranjanja mokrišč, kar turizem povezuje z njihovo dolgoročno ohranitvijo. Tako se npr. večji del prihodka od vstopnin in prodaje spominkov na ramsarskem območju Škocjanskih jam, ki sprejme letno okoli 100.000 turistov, ponovno

vloži v infrastrukturo parka, v ohranjanje narave in zaposlovanje ter razvoj območja. V avstralskem narodnem parku Kakadu (skoraj 2 milijona ha veliko ramsarsko območje, ki spada tudi med območja svetovne dediščine) se 40 odstotkov prihodka od vstopnic 200.000 obiskovalcev vsako leto nameni ustanovi Aboriginal Lands Trust za izplačilo Kakadujevim tradicionalnim lastnikom, medtem ko se preostalih 60 odstotkov porabi za stroške ohranjanja in vzdrževanja naravnih in kulturnih vrednot parka.

Prihodek se lahko učinkovito porabi za usposabljanje lokalnih vodnikov in organizatorjev potovanj, da bolje razumejo bistvene značilnosti mokrišč in turistom lahko pojasnijo osnovne varstvene ukrepe, za katere so odgovorni. Poleg tega se naučijo bolje prilagajati svoje delo in ravnanje, da kar najbolj zmanjšajo vpliv na naravne vire. Primerne oznake na mokriščih, preproste zloženke ipd. lahko turistom dodatno predstavijo

vrednote in koristi, ki jih mokrišča prinašajo vsem nam.

Partnerstva z nevladnimi organizacijami lahko zagotovi dodatno strokovno znanje pri upravljanju turizma in doseganju trajnostnega razvoja. Tso Moriri, čudovito visokogorsko ramsarsko mokrišče v Kašmiru, lahko veliko ponudi k turistični podobi, saj izjemna pokrajina, pomembno gnezdišče mnogih vrst vodnih ptic (žerjavov), nomadska kultura in podobno zaposlijo še tako zahtevnega turista. WWF Indija sodeluje s Sektorjem za naravo in lokalnimi skupnostmi pri razvijanju lokalnih pobud za turizem, npr. prebivanje po domovih ali v hišah za goste ipd., da bi tem skupnostim zagotovili potrebno znanje za pridobivanje neposrednih koristi turizma. Turistična podjetja prav tako lahko pomembno prispevajo k vzdrževanju in ohranjanju biotske raznovrstnosti na mokriščih in v drugih ekosistemih.

Upravljalci mokrišč ohranjajo in podpirajo biotsko raznovrstnost:

- z usmerjanjem turističnih dejavnosti,
- s preprečevanjem vnosa tujerodnih invazivnih vrst kot posledice turističnih dejavnosti;
- s skrbjo, da turistične dejavnosti ne bodo povzročile tveganja za ogrožene vrste ali da te ne postanejo del turistične preskrbovalne verige (zlasti kot hrana ali spominki); in
- z uporabo komunikacijskih in tržnih sredstev turističnega sektorja za boljše ozaveščanje turistov in upravljavcev turističnih ciljev o pomenu biotske raznovrstnosti ter korakov, ki jih lahko storijo za njeno varovanje.

Vir: Svetovna turistična organizacija (2010), Turizem in biotska raznovrstnost – doseganje skupnih ciljev na poti k trajnosti, Svetovna turistična organizacija, Madrid, Španija.

Slabosti turizma

Po drugi strani pa nenehna hitra rast turizma predstavlja velikanski pritisk na te kraje ter na njihove naravne in kulturne znamenitosti, ki jih turisti želijo obiskati. Človeka še zlasti privlači voda, zaradi česar so obalna mokrišča, kakršna so peščene plaže in obrežja rek, območja mangrov in koralni grebeni še posebno hudo ogroženi, zlasti zaradi razvoja turistične infrastrukture.

Mokriščni ekosistemi so pogosto ranljivi in brez primerne nadzora, vedno obstaja nevarnost škodljivih vplivov turizma na te habitate, živali in rastline ter lokalne skupnosti, katerih preživetje je odvisno od teh mokrišč. Mnogi poznamo pogubne strani nenadzorovanega turizma: poškodovanje koralnih grebenov zaradi slabo zasid-ranih potapljaških čolnov ali neustrezno usposobljenih potapljaških klubov in potapljačev; izhojenost tal v občutljivih habitatih zaradi nenadzorovane pogostosti obiskov, na primer na šotnih barjih, kar lahko povzroči erozijo; čezmerno motenje ptičjih gnezdišč in podobno. Seznam je dolg, zlasti na obalnih območjih, in publikacija Upravljanje preobremenjenosti na naravnih in kulturnih območjih Svetovne turistične organizacije (Tourism Congestion Management at Natural and Cultural Sites, 2004) ponuja bogato izbiro nasvetov v zvezi z »operativnim upravljanjem preobremenjenosti«.

Veliko je tudi škodljivih učinkov na lokalne skupnosti, ko razvoj turizma zaradi obiskovalcev z mokrišč izloči lokalne uporabnike in tako vpliva na njihovo preživetje; so tudi primeri, ko gospodarske koristi od turizma na mokriščih in okoli njih prinašajo znaten dobiček državi in mednarodni turistični industriji, le malo pa lokalnim organom oblasti ali skupnostim, ki so odgovorne za upravljanje mokrišč in od njih odvisne.

Tudi turizem zunaj ramsarskih območij lahko škodljivo vpliva na mokrišča. Odvzem vode za prehranske namene, namakanje ali sanitarno vodo za turistične zmogljivosti iz rek in vodonosnikov, ki vzdržujejo vodni režim mokrišč, čezmerni lov rib, školjk in mehkužcev zaradi oskrbe hotelov in restavracij, neustrezno ravnanje z odpadki in nenadzorovano izpuščanje odplak je le nekaj načinov, kako razvoj bližnjega turizma lahko poškoduje mokrišča na celini ali obalah. Večini bralcev so taki in podobni primeri nedvomno znani iz lastnih izkušenj.

Škocjanske jame (1999)

Škocjanske jame so bile maja 1999 vpisane v seznam mednarodno pomembnih mokrišč. So pa tudi območje svetovne dediščine (1986) ter človeka in biosfere (MAB, 2004) v okviru UNESCO. Skupaj s podzemnim tokom Reke so eno od najdaljših kraških podzemnih mokrišč. Reka gosti pestre ekosisteme. Kraško podzemlje ponuja varno zavetje številnim organizmom, ki so razvili vrsto prilagoditev na temen, vlažen in s hrano skromen življenjski prostor. Ljudje s poznavanjem pomena vode in kraških posebnosti pridobivajo znanje ter se učijo odgovornega ravnanja zaradi kakovosti našega bivanja v družbi in naravi. Zavest o pomenu podzemnih mokrišč in kakovosti vode je temelj trajnostnega razvoja na Krasu.

Turizem je pomembna dejavnost za javni zavod, ki upravlja park, Turistično društvo Škocjan, Občino Divača in lokalne ponudnike. Škocjanske jame so najpomembnejša turistična znamenitost v občini. V regijskem parku je več kolesarskih poti, pešpoti in jahalnih poti, tu najdemo še gostinske ponudnike in ponudnike prenočitvenih zmožljivosti, v bližini jam pa tudi kamp.

Park Škocjanske jame s svojimi dejavnostmi, kakršne so vodeni ogledi jamskega sistema in muzejskih zbirk ter učne poti in delavnice, stalno ozavešča obiskovalce. S spletno stranjo, brošurami, knjigami in drugimi publikacijami, z udeležbo in objavami v različnih medijih pospešuje turizem in obisk parka.

Pridobljena sredstva v sodelovanju z lokalno skupnostjo in lokalnimi prebivalci vplaga v varstvo narave, infrastrukturo na zavarovanem območju, ozaveščanje, izobraževanje in razvoj območja. Izzivi so: predstaviti obiskovalcem park kot muzej na prostem, približati jim značilnosti kraške pokrajine, pomembnost kraških voda in vodonosnikov. Turizem se uporablja kot orodje pri umeščanju in izvajanju ramsarskega programa predvsem z izobraževalnimi programi in povezovanjem z drugimi mokrišči v Sloveniji in tujini.

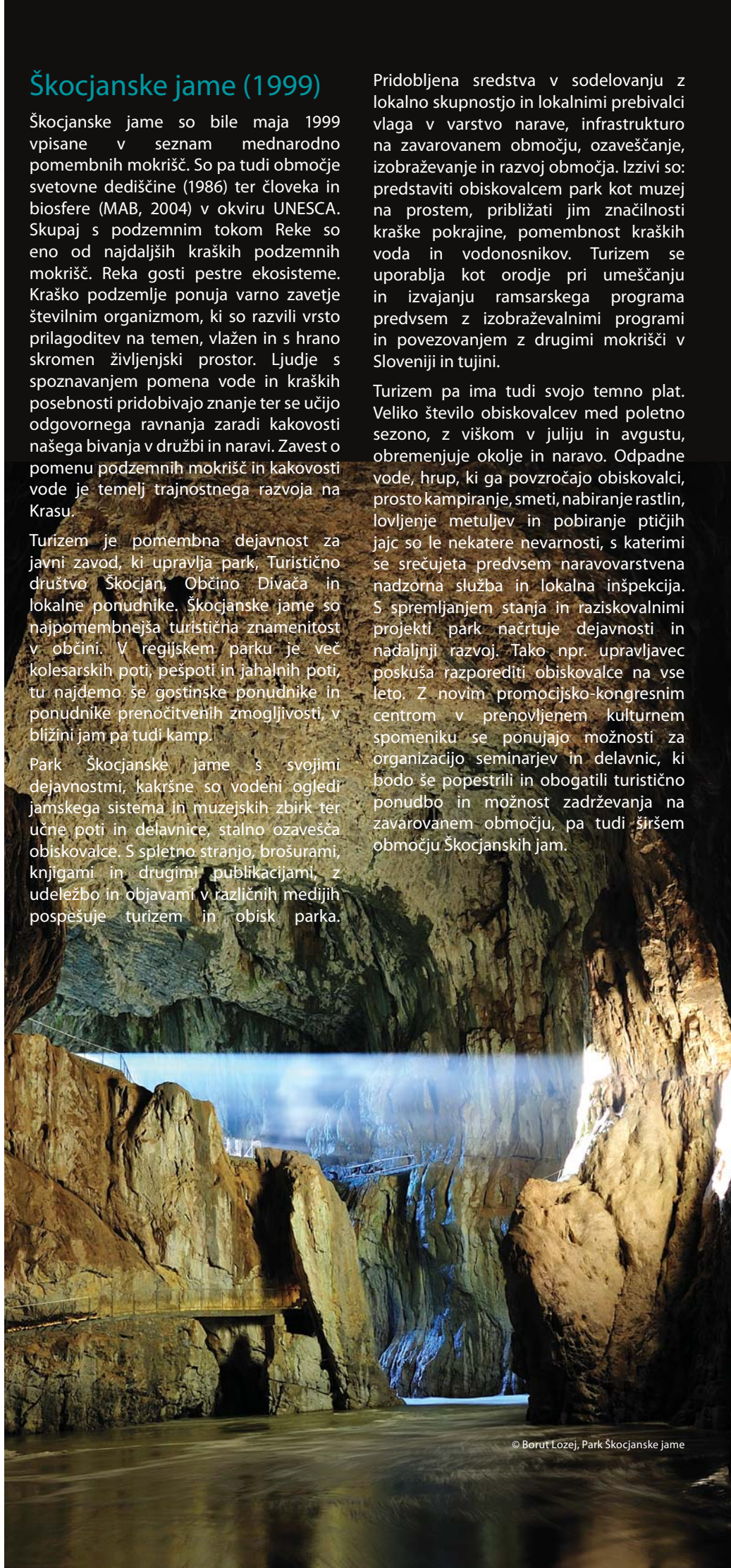
Turizem pa ima tudi svojo temno plat. Veliko število obiskovalcev med poletno sezono, z viškom v juliju in avgustu, obremenjuje okolje in naravo. Odpadne vode, hrup, ki ga povzročajo obiskovalci, prosto kampiranje, smeti, nabiranje rastlin, lovljenje metuljev in pobiranje ptičjih jajc so le nekatere nevarnosti, s katerimi se srečujeta predvsem naravovarstvena nadzorna služba in lokalna inšpekcija. S spremljanjem stanja in raziskovalnimi projekti park načrtuje dejavnosti in nadaljnji razvoj. Tako npr. upravljavec poskuša razporediti obiskovalce na vse leto. Z novim promocijsko-kongresnim centrom v prenovljenem kulturnem spomeniku se ponujajo možnosti za organizacijo seminarjev in delavnic, ki bodo še popestrili in obogatili turistično ponudbo in možnost zadrževanja na zavarovanem območju, pa tudi širšem območju Škocjanskih jam.

Mokrišča in turizem na ramsarskih območjih v Sloveniji

Slovenija ima veliko bogastvo vodnih virov in veliko mokrišč. Po številu prevladujejo manjša jezera (vključno z gorskimi jezeri) in močvirja, po površini pa presihajoča jezera (največje je Cerkniško) in močvirja. Najobsežnejša mokrišča so v ravninskem delu oziroma spodnjem toku rek (ob Muri, Dravi, Savi, Krki) ali na kraških poljih (kraška Ljubljana s Cerkniškim in Planinskim poljem), pa tudi na planotah (visoka barja na Pokljuki in Pohorju, nizka barja na Bloški planoti). Sečoveljske in Strunjanske soline s Štjužo ter Škocjanski zatok so edina večja še ohranjena območja mokrišč na slovenski obali.

V slovenskem sistemu varstva narave je določeno, da je treba za vsako rabo naravnih vrednot, torej posebno vrednih delov narave, kamor spadajo tudi mokrišča in zavarovana območja, ki presega običajno raven ogleda in obiskovanja ter ni v sklopu običajne kmetijske, gozdarske ali druge rabe naravnih virov, treba pridobiti posebno pravico. To pomembno, a v praksi pogosto prezrto načelo varstva narave je pri načrtovanju turističnih dejavnosti večkrat pozabljeno. Iz tega načela namreč izhaja, da je turizem lahko velika prednost za varstvo narave, še posebno mokrišč, vendar le, če ga načrtuje tisti, ki pozna in razume, do katere meje ga je mogoče razvijati, da ne bodo prizadete ali celo uničene prav tiste vrednote, zaradi katerih je turizem v mokriščih sploh zanimiv. Mednje pa spada predvsem varstvo biotske raznovrstnosti.

© Borut Lozej, Park Škocjanske jame

Cerkniško jezero z okolico (2006)

Cerkniško jezero z okolico, Rakovim Škocjanom in Križno jamo, je bilo na začetku leta 2006 vpisano med mednarodno pomembna mokrišča Ramsarske konvencije. To presihajoče jezero je skozi stoletja zbudalo pozornost neštetihih potopiscev in raziskovalcev, njegovo slavo in enkratnost so ponesli v širni svet. Nekateri so ga hoteli v preteklih stoletjih osušiti in drugi poplaviti, tako da ne bi nikoli več presahnilo. Ideje ljudi so neskončne, podrejene stalnemu spreminjanju narave v njihov prid.

Jezero, ki je skrito med mogočnim masivom Javornikov, poraslim s bukovim in jelovim gozdom, ter čarovniško Slivnico, je še danes nekoliko oddaljeno od glavnih prometnih poti. A vedno preseneti, bodisi naključne obiskovalce bodisi njegove raziskovalce. Presihanje jezera daje svoj čar celotni pokrajini, ki se spreminja iz dneva v dan. Njegove največje poplave ali obdobja, ko v celoti presahne in se voda zadržuje samo še po

strugah, ki se v meandrih vijejo po dnu polja, dajejo temu okolju svojevrsten pečat. Odsev neba, Slivnice in Javornikov daje čarobno moč tej kraljevski pokrajini.

Območje presihajočega Cerkniškega jezera in njegove okolice je velika učilnica narave, namenjena bogatemu znanju ljudi o naravi in sobivanju ljudi z njo. Pomembno je, da spoznajo možnosti svojega razvoja in življenja skupaj z ohranjeno naravo, ki postaja čedalje večji kapital prihodnosti. Presihajoče jezero z okolico je edinstveni ekosistem, ki ga je skozi čas izoblikovala narava sama, tista narava, ki si jo človek že stoletja podreja in izkorišča v svojo materialno korist. Ali smo danes, ko vemo, da tudi najmanjši posegi lahko porušijo naravno ravnovesje, še tako prepričani, da delamo prav in v vsesplošno človekovo korist?

Mogoče je prišel čas, da jezeru povrnemo, kar je bilo včasih njegovo, da mu damo nazaj tisto, kar smo mu skozi stoletja odvzeli.

Krajinski park Sečoveljske soline (1993)

V Krajinskem parku Sečoveljske soline (KPSS), prvem slovenskem mokrišču mednarodnega pomena, temelji razvoj turističnih dejavnosti na ponudbi programov za obiskovanje območja in doživljanje narave. Tako npr. športne dejavnosti ne spadajo sem, saj večinoma ne gre za doživljanje ali spoznavanje narave, temveč za izkoriščanje naravnih danosti za lastne interese, ki v ničemer niso povezane s cilji varovanja narave. Prav tako v krajinskem parku ni prostora za tiste rekreativne dejavnosti, ki so kakor koli moteče za rastlinske ali živalske vrste, njihova prebivališča, pa tudi za solinarje, ki po večstoletni tradiciji tu pridobivajo sol, ali druge obiskovalce, ki tu iščejo predvsem mir in si želijo sprehoda v družbi belih solinskih ptic. Za obiskovanje, spoznavanje in doživljanje območja solin so pripravljene posebni programi. Obiskovalci se zavedajo, da so jim namenjena le posamezna območja in da je gibanje mogoče le po označenih poteh – samo tako so namreč neugodni vplivi, ki jih povzročajo, majhni. Prav tako v solinah ni prostora za tiste turistično-rekreativne dejavnosti, ki bi zahtevale večje posege v okolje, posebno infrastrukturo, povzročale motnje ali prevelik hrup. Prenositvene zmogljivosti in ponudba hrane za turiste ne spada v park, temveč na območja zunaj njega, pri čemer KPSS najbolj koristi razvoju lokalne skupnosti.

Ugodni vplivi takšne ponudbe se kažejo v povečanem številu obiskovalcev in tako zaslužku, hkrati pa krivulje, ki kažejo populacijska gibanja indikatorskih ogroženih vrst v parku, še rastejo. Škodljivi vplivi turizma v Sečoveljskih solinah izhajajo predvsem iz okolice ter so med drugim posledica nizke okoljske zavesti in šibkega izvajanja zakonodaje. Nekatere turistične dejavnosti namreč ogrožajo bistvo dodane vrednosti, ki jo portoroškemu turizmu ponuja ramsarsko mokrišče, to pa je predvsem pristen stik obiskovalcev z naravo in krajino, tako drugačno od vsakdanjega urbanega vrveža.

Kdo lahko pripomore k doseganju trajnostnega turizma na mokriščih in okoli njih?

Glavni izvajalci Ramsarske konvencije so v državah pogodbenicah upravni organi in vlade. Vendar morajo za lažje trajnostno upravljanje turizma glavni izvajalci, vlada in nevladne organizacije, učinkovito sodelovati z načrtovalci prostora, turističnimi agencijami, lokalnimi skupnostmi in drugimi, če naj bo turizem na mokriščih trajosten. Kar velik izziv! Ključ do dobrega upravljanja turizma na mokriščih je izboljšanje sodelovanja in razumevanja delovanja med omenjenimi ciljnim skupinami.

Državni in regionalni ali lokalni oblikovalci politike mokrišč:

- upravni organi in drugi državni/občinski oblikovalci politike

Gospodarski sektorji turizma:

- vladni oblikovalci politike rabe zemljišč
- turistični organizatorji/vlagatelji/nosilci projektov
- lokalna uprava (upravljanje turističnih krajev)

K ohranjanju narave lahko prispeva vsak od nas!

Vsi se lahko obnašamo kot »odgovorni« turisti. Mogoče je to priložnost, da razmislimo o svojem okoljskem odtisu, da se zamislimo nad našimi razvojnimi načrti, da lokalnim skupnostim pomagamo pri oblikovanju in razvoju trajnostnega turizma, da se poučimo o pomenu mokrišč in njihovih funkcijah, da določimo nova ramsarska območja... Možnosti in izzivov je veliko!

Upravljalci mokrišč:

- upravljalci na terenu in drugi, ki delajo na več ravneh, vključno z vladnimi uslužbenci in nevladnimi organizacijami, ter v nekaterih primerih upravljalci mokrišč v zasebni lasti

Turistični delavci na mokriščih/kraju samem in okoli njih:

- ponudniki storitev turistom: združenja vodnikov, potovalne agencije, lokalni turistični organizatorji, lokalne skupnosti, prenočišča, namestitve in prevozi – vključujoč vse od velikih multinacionalk do malih organizatorjev na mokriščih in okoli njih ali celo upravljalci mokrišč

The Ramsar Convention on Wetlands
Rue Mauverney 28
CH-1196 Gland, Switzerland

www.ramsar.org

Avtorica besedila:

World Tourism Organization (UNWTO)
Capitan Haya 42
28020, Madrid, Spain

www.unwto.org

Sandra Hails

PRIREDBA ZA SLOVENSKI JEZIK

- Priredba besedila: dr. Gordana Beltram, Darija Dolenc, Barbara Šubic
Avtorji tekstov: dr. Gordana Beltram, Valentin Schein, dr. Andrej Sovinc
Prevod in lektoriranje: Generalni sekretariat Vlade RS
Oblikovanje in prelom: Alenka Miklavžin